

ЗАДОРЖНИЙ КОСТЯНТИН АНАТОЛІЙОВИЧ
ад'юнкт, Київський інститут Національної гвардії
України

ЕВОЛЮЦІЯ ТА СУЧАСНИЙ ЗМІСТ КАТЕГОРІЇ «ДЕРЖАВНА БЕЗПЕКА» В НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ

Еволюція концепту державної безпеки відображає фундаментальну трансформацію природи державності: від мілітарно-орієнтованого інструменту суверенітету до людиноцентричного сервісного інституту. В основі класичної вестфальської моделі лежав принцип державоцентризму, де безпека ототожнювалася з фізичним виживанням політичного режиму, недоторканністю територіальних кордонів та воєнною могутністю. У цій парадигмі держава була єдиним суб'єктом безпеки, а внутрішня стабільність забезпечувалася через жорстку ієрархію та придушення будь-яких викликів панівному ладу.

Поступовий перехід до ліберально-демократичної парадигми ознаменувався зміною об'єкта захисту. Сучасне розуміння безпеки інтегрує захист конституційних засад, що базуються на розподілі влад, верховенстві права та соціальному договорі. Державна безпека перестала бути самоціллю і трансформувалася в умову сталого розвитку суспільства. Це призвело до появи концепції «людської безпеки», де права і свободи особистості визнаються базовим складником національної стійкості. У такому контексті загрозою вважається не лише зовнішня агресія, а й ерозія демократичних інститутів, системна корупція або порушення прав людини, оскільки ці фактори підривають легітимність держави та її здатність функціонувати [1].

Таким чином, сучасний вектор розвитку безпеки пролягає від захисту «території та режиму» до захисту «цінностей та інститутів». Безпека сьогодні – це комплексний стан, що охоплює політичну, економічну, інформаційну та кібернетичну сфери, де головним критерієм ефективності є не лише воєнна сила, а й здатність держави гарантувати безпечно середовище для реалізації потенціалу кожного громадянина. Науковий дискурс відходить від розуміння безпеки як «статичного стану захищеності».

Сучасна наука фіксує зміщення фокусу з безпека держави на безпека людини. Безпека тепер розглядається через призму створення умов для суспільного прогресу, де держава є не лише суб'єктом захисту, а й гарантом розвитку людського капіталу.

У сучасному дискурсі категорія «державна безпека» нерозривно пов'язана з гібридними загрозами. Пріоритети зміщуються з фізичного простору в інформаційний, кібернетичний та когнітивний домени. Це вимагає відмови від вузькоспеціалізованих підходів на користь стратегічної резильєнтності (стійкості).

Ключовою проблемою залишається дилема між безпекою та свободою. Сучасний науковий підхід наполягає на тому, що державна безпека не може забезпечуватися шляхом нівелювання демократичних цінностей, оскільки саме легітимність інститутів є фундаментом стабільності держави.

Цей людиноцентричний підхід знайшов своє нормативне відображення в українському законодавстві. Зокрема, Закон України «Про національну безпеку України» чітко визначає пріоритетність захисту людини і громадянина, їхніх конституційних прав і свобод [2]. Відповідно до статті 3 цього Закону, фундаментальними національними інтересами України є не лише інтеграція в європейський безпековий простір, а й розвиток демократичних інститутів та забезпечення прав людини як основи державної безпеки.

Дана логіка корелює із засадничими документами провідних безпекових інституцій. Так, Стратегічна концепція НАТО 2022 року визначає спільні демократичні цінності та верховенство права як фундамент колективної оборони [3]. Аналогічно, «Стратегічний компас ЄС» акцентує на необхідності захисту не лише територіального простору, а й європейських цінностей та демократичної стійкості перед обличчям гібридних загроз [4].

Таким чином, сучасний вектор розвитку державної безпеки пролягає від захисту «території та режиму» до захисту «цінностей та інститутів». В сучасних умовах державна безпека є динамічним процесом, де захист конституційного ладу та захист прав людини є нерозривними та взаємодоповнюючими елементами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Human Development Report 1994 : New Dimensions of Human Security / United Nations Development Programme. New York : Oxford University Press, 1994. 226 p.
2. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII / Верховна Рада України. URL: rada.gov.ua (дата звернення: 06.04.2026).
3. NATO 2022 Strategic Concept : adopted by the Heads of State and Government at the NATO Summit in Madrid on 29 June 2022. URL: nato.int (дата звернення: 07.04.2026).
4. A Strategic Compass for Security and Defence / Council of the European Union. Brussels, 2022. 84 p. URL: europa.eu (дата звернення: 07.04.2026).

ЗАХАРЧУК РОМАН

аспірант, Київський університет права Національної академії наук України, Слухач курсів підвищення кваліфікації з питань досудового розслідування злочинів та кримінальних проступків, ведення оперативно-розшукової діяльності (КПК) Військово-юридичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ХОРВАТОВА ОКСАНА ОЛЕГІВНА

кандидат юридичних наук, доцент

СУЧАСНІ ФОРМИ ТОРТУР: АКУСТИЧНИЙ ТЕРОР ЯК ІНСТРУМЕНТ ВПЛИВУ НА ПСИХІКУ ЦИВІЛЬНОГО НАСЕЛЕННЯ

Під час повномасштабного вторгнення РФ в Україну постали нові методи психологічного впливу на цивільне населення, зокрема так званий акустичний терор – спрямоване використання надгучних звуків (вибухів, сирен, ракетних залпів тощо) для залякування й деморалізації. Ще на початку війни українські дослідники зафіксували тактику росіян, коли артилерійські обстріли житлових районів спеціально проводяться так, щоб вибухи «було чути в усьому місті», створюючи ілюзію оточення та безвиході. Це явище названо «акустичним терором» – новою формою насильства над психікою мирних жителів. Із застосуванням заборонених озброєнь (наприклад касетних снарядів) його ефект лише підсилюється.

Акустичний терор має виняткову географічну та демографічну широту. За оцінками дослідників, страждають мільйони українців – практично все населення прифронтових територій піддається постійному шумовому впливу. Наприклад, у Харкові, за різними даними влади, залишалося 500–700 тис. мешканців, і жоден з них не міг уникнути звуків бомб і ракет. Багато людей були змушені виїхати саме через «акустичний тиск» – постійний гуркіт вибухів довкола.

Навмисне створення ситуації небезпеки через сенсорний вплив чинить руйнівний ефект на психіку. Дослідники відзначають, що «кожен такий звук... наносить травму людині... це мікротравми, які накопичуються». Постійний стан тривоги, розгубленості (особливо коли під час обстрілу люди не розуміють звідки йде удар) спричиняє хронічний психологічний стрес.

Тема акустичного терору актуальна в контексті міжнародного права та пошуку справедливості, оскільки розширює уявлення про «тортури» і «жорстоке поводження». Нові методи ніби не спрямовані на спричинення прямих фізичних каліцтв, але завдають